

The Role of Economic Factors in the Tendency to Use Different Types of Drugs (Case Study: Clients of Addiction Treatment Centers in Khuzestan Province, 2024–2025)

Received: 29, December, 2024

Accepted: 18, April, 2025

Article type: Research Article

PP: 135-166

DOI:

[10.22034/entezam.2025.1281555.2663](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1281555.2663)

Mehran Hafezi Birgani

Assistant Professor, Department of Economics, Islamic Azad University, Masjed Soleyman Branch, Masjed Soleyman, Iran (Corresponding Author). Email:

Me.hafezi@iaau.ac.ir

Abstract

Background and Objectives: Drug use is one of the major social and economic problems, which has been increasing sharply, particularly among young people. The main objective of this study was to examine the economic factors influencing the tendency toward drug use among youth in Khuzestan Province.

Method: This study employed a quantitative and applied approach using a survey method. Data were collected from a sample of 384 young individuals (aged 18–25) selected through simple random sampling based on the Krejcie and Morgan formula. The data collection tool was a structured, researcher-made questionnaire including questions on economic status, access to drugs, and tendency toward drug use. Data were analyzed using SPSS and SMARTPLS software. To ensure the fitness of the data, the Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) measure and Bartlett’s test were conducted. The KMO value of 0.85 indicated that the dataset was suitable for factor analysis.

Findings: The findings revealed an inverse relationship between income level and the tendency to use drugs — meaning that as income increases, the inclination to use drugs decreases. Moreover, easy access to drugs and unemployment were significantly associated with an increased tendency toward drug use. Relative deprivation was also identified as a key factor that intensifies this tendency.

Conclusion: The study demonstrates that economic factors play a significant role in influencing young people’s inclination toward drug use in Khuzestan. Therefore, to mitigate this social issue, appropriate economic and social policies should be adopted to raise income levels, reduce unemployment, and limit access to drugs. Additionally, addressing the issue of relative deprivation can contribute to more effective social and cultural planning.

Keywords: Economic Factors, Drug Use, Relative Deprivation, Khuzestan Province.

Citation(APA): Hafezi Birgani, Mehran (2025). The Role of Economic Factors in the Tendency to Use Different Types of Drugs (Case Study: Clients of Addiction Treatment Centers in Khuzestan Province, 2024–2025), *Journal of Social Order*, 17(1), 135-166.

Doi: [10.22034/entezam.2025.1281555.2663](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1281555.2663)

نقش عوامل موثر اقتصادی در گرایش به مصرف انواع مواد مخدر (مورد مطالعه مراجعان به مراکز ترک اعتیاد استان خوزستان در سال ۱۴۰۳)

چکیده

زمینه و هدف: مصرف مواد مخدر یکی از معضلات اجتماعی و اقتصادی است که به ویژه در میان جوانان به شدت رو به افزایش است. هدف تحقیق حاضر بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر در بین جوانان خوزستان بوده است.

روش: این تحقیق با رویکرد کمی و از نظر هدف کاربردی بوده و با روش پیمایشی انجام شده است. اطلاعات لازم در حجم نمونه‌ای که با استفاده از فرمول گرجس و مورگان متشکل از ۳۸۴ جوان (بین ۱۸ تا ۲۵ سال) و به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند، به دست آمده است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسشنامه ساختارمند و محقق‌ساخته بود که شامل سؤالاتی درباره وضعیت اقتصادی، دسترسی به مواد مخدر و گرایش به مصرف آن بود. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و SMARTPLS تحلیل شدند. برای اطمینان از تناسب داده‌ها، آزمون کفایت کیسیر، مایر و اوکلین (KMO) و آزمون بارتلت انجام شد. مقدار آزمون KMO برابر با ۰.۸۵، نشان می‌دهد که داده‌های پژوهش قابلیت کاهش به تعدادی عامل‌های اصلی را خواهد داشت.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که بین سطح درآمد و گرایش به مصرف مواد مخدر رابطه معکوس وجود دارد؛ به این معنا که با افزایش سطح درآمد، گرایش به مصرف کاهش می‌یابد. همچنین، دسترسی آسان به مواد مخدر و بیکاری به‌طور معناداری با افزایش گرایش به مصرف مواد مخدر مرتبط بودند. محرومیت نسبی نیز به عنوان عاملی مؤثر در تشدید این گرایش شناسایی شد.

نتیجه‌گیری: تحقیق حاضر نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی نقش بسزایی در گرایش جوانان خوزستان به مصرف مواد مخدر دارند. بنابراین، برای کاهش این معضل اجتماعی لازم است که سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی مناسبی برای افزایش سطح درآمد، کاهش بیکاری و محدود کردن دسترسی به مواد مخدر اتخاذ شود. همچنین، توجه به موضوع محرومیت نسبی می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و فرهنگی مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها: عوامل اقتصادی، مواد مخدر، محرومیت نسبی، استان خوزستان.

دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۹

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۳۰

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۱۶۶-۱۳۵

شناسه دیجیتال (DOI):

[10.22034/entezam.2025.1281555.2663](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1281555.2663)

مهران حافظی بیرگانی

استادیار گروه علوم اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مسجد سلیمان، مسجد سلیمان، ایران. (نویسنده مسئول). رایانامه:

Me.hafezi@iau.ac.ir

استناد (APA): حافظی بیرگانی، مهران (۱۴۰۴). نقش عوامل موثر اقتصادی در گرایش به مصرف انواع مواد مخدر (مورد مطالعه مراجعان به مراکز ترک اعتیاد استان خوزستان در سال ۱۴۰۳). نشریه علمی انتظام اجتماعی، ۱۷(۱)، ۱۶۶-۱۳۵.

شناسه دیجیتال: [10.22034/entezam.2025.1281555.2663](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1281555.2663)

اعتیاد به مواد مخدر یکی از معضلات پیچیده و چندبعدی است که نه تنها سلامت فردی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی گسترده‌ای به همراه دارد. در سال‌های اخیر، استان خوزستان به دلیل شرایط خاص اقتصادی، اجتماعی و جغرافیایی، با افزایش نگران‌کننده‌ای در مصرف مواد مخدر مواجه شده است (نیک‌بخش، ۱۴۰۲: ۹۹). در این راستا، دغدغه اصلی این تحقیق، بررسی عوامل اقتصادی است که به عنوان یکی از مهم‌ترین دلایل گرایش به مصرف مواد مخدر در این منطقه شناخته می‌شوند و مسئله اصلی تحقیق این بوده است که چگونه متغیرهای اقتصادی مانند بیکاری، فقر، تورم و نابرابری درآمدی بر افزایش تمایل به مصرف مواد مخدر در میان مراجعان به مراکز ترک اعتیاد خوزستان تأثیر گذاشته‌اند؟

این تحقیق نه تنها در درک بهتر ابعاد پیچیده مسئله مصرف مواد مخدر دارای اهمیت است، بلکه در ارائه راهکارهای عملی برای کاهش این معضل اجتماعی نهفته است. بنابراین، این تحقیق با هدف شناسایی و تحلیل عوامل اقتصادی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر انجام شد تا بتواند زمینه‌ساز اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه و مبتنی بر شواهد در حوزه سیاستگذاری اجتماعی و اقتصادی باشد.

اعتیاد پدیده‌ای است که از شش‌هزار سال پیش به تدریج در تاروپود جوامع بشری رسوخ کرده است (اسدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷۰). فروید در بحث مصرف مواد عقیده دارد؛ کیفیت متعادل بودن و یا نامتعادل بودن شخصیت و وضع روانی هر فرد بستگی به چگونگی مبارزه نیروی مرگ و زندگی دارد (قدرتی، ۱۴۰۱: ۱۲۵). در این راستا، مسئله مصرف مواد مخدر یکی از چالش‌های اجتماعی و اقتصادی مهم در جوامع مختلف به ویژه در کشورهای در حال توسعه است. بنابراین، عوامل اقتصادی به‌طور مستقیم بر میزان و نوع مصرف مواد مخدر تأثیر دارند (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۵).

این مطالعه با هدف ارائه راهکارهای عملی و علمی برای مقابله با این معضل اجتماعی انجام می‌شود تا بتواند گامی مؤثر در جهت بهبود وضعیت جوانان استان خوزستان بردارد. چراکه، بین مصرف مواد مخدر در نوجوانان و نحوه روابط والدین با آنها همبستگی وجود دارد (اکبری، ۱۳۳۱: ۲۴۰) و یکی از بزرگترین مسائل و مشکلاتی که هر جامعه‌ای را تهدید می‌کند مسئله اعتیاد به مواد مخدر است (فیضی‌منش و همکاران، ۱۳۹۲). بنابراین، هدف این تحقیق بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر در بین جوانان ۱۸ تا ۲۵ ساله استان خوزستان است. چراکه، بر اساس مطالعاتی که در استان خوزستان انجام شده است، سن شروع اعتیاد ۱۰ سال است و بیشترین آمار اعتیاد در استان خوزستان در بازه سنی ۱۵ تا ۳۵ سال است (مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۰۰). از آنجایی که اعتیاد به‌عنوان یکی از معضلات اجتماعی، میان افراد جامعه، به‌ویژه جوانان شایع شده است می‌تواند زیان‌های مختلف اجتماعی، بهداشتی، شغلی و قانونی داشته باشد (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۴).

اهمیت اعتیاد به‌حدی است که سازمان بهداشت جهانی مسئله مواد مخدر را در کنار سه مسئله جهانی دیگر؛ یعنی سلاح‌های کشتار جمعی، آلودگی محیط زیست، فقر و شکاف طبقاتی، از جمله مسائل اساسی شمرده است که حیات بشری را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در عرصه جهانی مورد تهدید و چالش جدی قرار می‌دهد (حیدری ساربان، ۱۴۰۰: ۲). با توجه به اهمیت موضوع مصرف مواد مخدر در بین جوانان استان خوزستان، این پژوهش می‌تواند به‌عنوان یک ابزار مهم برای شناسایی و تحلیل عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر این پدیده عمل کند. پیش‌بینی و کنترل رفتارهای مشکل‌دار به‌وسیله والدین موضوعی مهم و ضروری است (رودریگز و ویتینگ^۱، ۲۰۱۹). تحقیق درباره «بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر در بین جوانان ۱۸-۲۵ ساله استان خوزستان» از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است. بنابراین، مسئله اصلی پژوهش حاضر، عوامل

1. Rodriguez & Wittig

اقتصادی موثر بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر در بین جوانان ۱۵-۲۵ ساله در استان خوزستان بوده است و سوال کلی تحقیق به شکل ذیل ارائه شده است؛ عوامل اقتصادی مؤثر بر گرایش جوانان ۱۵-۲۵ ساله به نوع و میزان مصرف مواد مخدر (سنتی و صنعتی) کدامند؟

پیشینه تحقیق

هاشمیان فر و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان « تبیین جامعه‌شناختی ترس از در حاشیه ماندن و ارتباط آن با گرایش به ارتکاب جرم و قانون‌گریزی در میان کاربران رسانه‌های اجتماعی (مورد مطالعه نوجوانان شهر اهواز)، به این نتایج دست یافتند که معنادار شدن ارتباط میان ترس از در حاشیه ماندن با گرایش به ارتکاب جرم و قانون‌گریزی در این پژوهش نشان می‌دهد که نوجوانانی که ترس از در حاشیه ماندن بیشتری دارند، برای اینکه تجربه مفیدتری از همسالان خود تجربه کنند گرایش به انجام جرائمی با خطرات بالا خواهند داشت و در این بین گسترش روزافزون استفاده از رسانه‌های اجتماعی سبب افزایش ترس از در حاشیه ماندن و در نتیجه افزایش گرایش نوجوانان به ارتکاب جرم و قانون‌گریزی می‌شود.

زارع و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «راهکارهای پیشگیری از جرم مبتنی بر فعالیت دانش‌آموزان مقطع متوسطه»، به این نتایج دست یافتند که نقش نیروی انتظامی، خانواده، فرد، گروه همسالان، برنامه‌های فراغتی و مشاوران در کاهش جرم مؤثر است.

نیک‌بخش (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «سنجش مولفه‌های جامعه‌شناختی مؤثر بر مصرف مواد مخدر»، نشان داد که تأثیر تمامی عوامل اجتماعی ذکر شده بر تمایل دانشجویان به مصرف مواد مخدر معنی‌دار و مورد تأیید است. در نتیجه نداشتن آگاهی دانشجویان نسبت به زیان‌های مصرف مواد مخدر، نتیجه مهم تلقی نکردن زیان‌های مصرف این مواد است و نبودن نظارت خانوادگی، زمینه‌ساز تمایل فرزندان دانشجو به مصرف مواد مخدر است.

داودی دهاقانی و همکاران (۱۴۰۱)، در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر در پیشگیری از جرائم خشن در شهر مشهد»، به این نتایج دست یافتند که عوامل کیفری شامل عوامل قضایی و عوامل قانونی بوده و عوامل وضعی شامل منابع انسانی و سازمانی، سامانه‌های اطلاعاتی، اصول مدیریتی و آموزش کارکنان بوده است.

عبدالرحمن^۱ و همکاران (۲۰۲۴)، در نتایج پژوهشی با عنوان «داده‌های نظرسنجی در مورد جمعیت‌شناسی اجتماعی-اقتصادی خانواده‌های عاری از مواد مخدر در محیط‌های مواد مخدر پرخطر در مالزی» نشان دادند مشارکت در برنامه‌های پیشگیری از مواد مخدر (۸ مورد) بوده و داده‌های نظرسنجی با استفاده از تحلیل توصیفی از طریق فراوانی و درصد تجزیه و تحلیل شد. این داده‌ها به دولت، سیاستگذاران و محققان کمک می‌کند تا محتوا و ارائه برنامه‌های پیشگیری از مواد مخدر مبتنی بر خانواده را بهبود بخشند و آگاهی خانواده را در مورد عوامل خطر ساز و محافظتی برای پیشگیری از سوء مصرف مواد بین جوانان بهبود بخشند.

کان کینن^۲ و همکاران (۲۰۲۴)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر امورات اجتماعی و اقتصادی بر بازنمایی مصرف مواد مخدر در کانادا»، به این نتایج دست یافتند که تعداد فزاینده‌ای از تحقیقات بازنمایی مواد مخدر را در سیاستگذاری مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند اما، مطالعات کمی بر بازنمایی‌های باز تولید شده در فرآیندهای قانونگذاری، به‌ویژه در زمینه تنظیم حقوق اجتماعی و متمرکز شده‌اند. این مطالعه نشان داد که چگونه حق تعیین سرنوشت به عنوان یک مفهوم حقوقی مورد مناقشه قرار می‌گیرد و بسته به بازنمایی استفاده از خدمات اجتماعی می‌تواند به روش‌های مختلفی در گرایش به مصرف مواد مخدر تفسیر شود.

جورج^۳ و همکاران (۲۰۲۴)، در پژوهشی با عنوان «به سمت رویکرد آسیب

1. Abdul Rahman
2. Kankainen
3. George

اجتماعی و اقتصادی در سیاست مواد مخدر»، به این نتایج دست یافتند که چگونه رویکرد آسیب اجتماعی می‌تواند با سیاست مواد مخدر سازگار شود. گروهی از جرم‌شناسان منتقد فراتر از مفهوم جرم و جرم‌شناسی، به سمت مطالعه آسیب‌های اجتماعی حرکت کردند.

روبلس^۱ و همکاران (۲۰۲۴)، تحقیقی با عنوان «پیوند مواد مخدر مرگ‌های نابهنگام، پیامدهای اجتماعی-اقتصادی، فرآیندهای روانی-اجتماعی و مقابله»، که با روش پیمایش انجام گرفت، نشان دادند که پیامدهای اجتماعی-اقتصادی، فرآیندهای روانی-اجتماعی و پیوند مواد مخدر مرگ‌های نابهنگام، با همدیگر دارای ارتباط معناداری هستند.

سانجانا^۲ و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان «به حاشیه راندن اجتماعی-اقتصادی و خطر مصرف بیش از حد در گروهی از افرادی که از مواد مخدر استفاده می‌کنند» نشان دادند که فقر و آسیب‌های اجتماعی-اقتصادی عوامل مهمی در آسیب‌های مربوط به مواد مخدر هستند. اما، نقش دقیق آن‌ها در خطر مصرف بیش از حد به‌درستی شناخته نشده است.

گاوروا^۳ و همکاران (۲۰۲۱)، در تحقیقی با عنوان «وضعیت اجتماعی و اقتصادی و مصرف مواد مخدر در بین دانش‌آموزان»، به این نتایج دست یافتند که مصرف مواد مخدر در بین دانش‌آموزان نه‌تنها از نظر حال، بلکه در آینده نیز یک مشکل بزرگ است که می‌تواند پیامدهای سلامت اجتماعی و اقتصادی قابل توجهی را در زندگی جوانان متصور کند که به عنوان محرک‌های آینده نیز در نظر گرفته می‌شوند. اقتصاد ملی به همین دلیل باید به دانش‌آموزان در تمامی سنین و مقاطع تحصیلی توجه بیشتری داشته باشد.

هاموند^۴ و همکاران (۲۰۲۱)، در تحقیقی با عنوان «معیارهای نوجوانان وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده: پایایی، اعتبار و تأثیرات بر رفتارهای مصرف مواد در نوجوانی و بزرگسالی جوان»، نشان دادند که وضعیت اجتماعی

1. Robles
2. Sanjana
3. Gavurova
4. Hammond

و اقتصادی یک پیش‌بینی‌کننده قوی برای نابرابری‌های سلامت در نوجوانی و اوایل بزرگسالی است، با این حال به‌دست آوردن اندازه‌گیری‌های دقیق و قابل‌اعتماد از این شاخص خانواده از شرکت‌کنندگان جوان، یک چالش است.

احدی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد به مواد مخدر صنعتی» معتقدند که توجه به خرده‌فرهنگ‌ها در تبیین بزهکاری جوانان از اهمیت خاصی برخوردار است. زیرا رفتاری که در یک جایگاه خرده‌فرهنگی خاص به‌عنوان رفتار بهنجار شناخته شده است، ممکن است در جایگاه خرده‌فرهنگی دیگر به‌عنوان رفتار انحرافی در نظر گرفته شود.

با جمع‌بندی پیشینه تحقیق می‌توان گفت که تحقیقات متعددی در زمینه عوامل اقتصادی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر انجام شده است. این تحقیقات به بررسی ارتباط بین فقر، بیکاری، درآمد و دسترسی به منابع اقتصادی و مصرف مواد مخدر پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهند که شرایط اقتصادی نامناسب، به‌ویژه فقر و بیکاری، می‌تواند به‌عنوان محرکی برای گرایش به مصرف مواد مخدر عمل کند. همچنین، برخی از مطالعات بر نقش درآمد و نابرابری اجتماعی در افزایش احتمال مصرف مواد تأکید کرده‌اند.

علاوه بر این، تحقیق‌ها نشان داده‌اند که دسترسی آسان به مواد مخدر و هزینه‌های پایین مصرف نیز می‌تواند بر رفتار مصرف‌کنندگان تأثیرگذار باشد. به طور کلی، می‌توان گفت که شرایط اقتصادی نه‌تنها به‌صورت مستقیم بر مصرف مواد تأثیر می‌گذارد، بلکه از طریق ایجاد فشارهای اجتماعی و روانی نیز می‌تواند به این مسئله دامن بزند.

وجوه اشتراک: اکثر تحقیق‌ها نشان‌دهنده این هستند که فقر و بیکاری از مهم‌ترین عوامل اقتصادی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر هستند. همچنین، بسیاری از مطالعات به تأثیر دسترسی آسان و هزینه پایین مواد مخدر بر افزایش مصرف اشاره دارند. نابرابری درآمدی و اجتماعی نیز به‌عنوان عاملی تشدیدکننده برای گرایش به مصرف مواد در میان اقشار آسیب‌پذیر مورد تأکید قرار گرفته است.

وجوه افتراق: برخی تحقیق‌ها بر اساس نظریه‌های اقتصادی کلاسیک، در حالی که دیگران از رویکردهای اجتماعی یا روانشناختی برای تبیین این پدیده استفاده کرده‌اند. همچنین، نتایج ممکن است بسته به منطقه جغرافیایی متفاوت باشد، به طور مثال در کشورهای توسعه‌یافته ممکن است عوامل فرهنگی نیز نقش مهمی ایفا کنند.

نوآوری تحقیق: تحقیق حاضر با هدف پرکردن شکاف‌های موجود در ادبیات پیشین، به بررسی جامع‌تری از عوامل اقتصادی موثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر می‌پردازد. این تحقیق با استفاده از داده‌های جدید و روش‌های تحلیلی پیشرفته، سعی دارد تا روابط پیچیده بین عوامل اقتصادی و رفتار مصرف‌کننده را شناسایی کند. همچنین، با توجه به تغییرهای اقتصادی اخیر و تأثیر آن بر جامعه، این تحقیق می‌تواند به سیاستگذاران کمک کند تا راهکارهای مؤثرتری برای کاهش مصرف مواد ارائه دهند.

تعریف متغیرها (با تأکید بر جنبه اقتصادی)

سطح درآمد^۱: میزان پول یا منابع مالی دریافتی فرد یا خانوار در یک دوره زمانی معین (معمولاً ماهانه یا سالانه). میانگین درآمد ماهانه فرد یا خانوار در ۱۲ ماه گذشته (به ریال)، به صورت دسته‌بندی‌هایی مانند: زیر خط فقر مطلق، بین خط فقر مطلق و نسبی، بالاتر از خط فقر نسبی، یا به صورت کم، متوسط و بالا نیز اندازه‌گیری شود. تمرکز بر درآمد قابل تصرف (پس از کسر هزینه‌های ضروری) بوده است.

سطح دسترسی به مواد مخدر^۲: سهولت یا دشواری دستیابی، تهیه و خرید انواع مواد مخدر در محیط زندگی فرد. درک و گزارش فرد از آسانی یا سختی یافتن و خرید مواد مخدر موردنظر در محله یا شهر محل سکونت در این متغیر، مد نظر قرار گرفته شده است. همچنین شاخص‌های عینی‌تر مانند تراکم فروشندگان مواد در منطقه (بر اساس گزارشات پلیس) یا فاصله تا نقاط شناخته شده فروش نیز در این تحقیق مد نظر بوده است.

1. Income Level

2. Drug Accessibility Level

بیکاری^۱: وضعیت فردی که در سن کار قرار دارد و قادر و مایل به کار کردن است اما، شغل مناسبی پیدا نمی‌کند. بنابراین در این متغیر، وضعیت اشتغال فعلی فرد در زمان مراجعه به مرکز ترک اعتیاد (بیکار=۱، شاغل=۰) بوده است. همچنین سابقه بیکاری طولانی مدت (مثلاً بیش از ۶ ماه یا ۱ سال در ۵ سال گذشته) یا نرخ بیکاری در منطقه محل سکونت فرد نیز به عنوان متغیر زمینه‌ای در نظر گرفته شده است.

محرومیت نسبی^۲: به احساس نارضایتی و محرومیت ناشی از مقایسه وضعیت اقتصادی-اجتماعی خود با گروه مرجع (همسالان، همسایگان، اقوام، افراد با سطح تحصیلات مشابه) و درک نابرابری و بی‌عدالتی گفته می‌شود که در آن احساس فرد نسبت به پایین‌تر بودن سطح درآمد، امکانات زندگی، فرصت‌ها و موقعیت اجتماعی خود در مقایسه با دیگرانی که خود را با آنها مقایسه می‌کند و برای سنجش محرومیت نسبی که شامل گویه‌هایی درباره احساس نابرابری، نارضایتی از وضع موجود و مقایسه اجتماعی می‌شود، اندازه‌گیری شده است. این احساس ناشی از مقایسه اجتماعی منفی می‌تواند باعث خشم، ناامیدی، بی‌عدالتی‌پنداری، انزوای اجتماعی و کاهش تعلق خاطر به هنجارهای جامعه شود. این وضعیت روانی-اجتماعی، مستقیماً فرد را مستعد جستجوی راه‌های فرار مانند مصرف مواد می‌کند.

گرایش به مصرف انواع مواد مخدر^۳: به تمایل، انگیزه و احتمال شروع یا ادامه مصرف مواد مخدر توسط فرد، گفته می‌شود. در این مطالعه که جامعه آماری آن مراجعین به مراکز ترک اعتیاد هستند، این متغیر هم به صورت:

نوع مواد مصرفی: به عنوان شاخصی از شدت/خطر گرایش مانند: مواد سنتی (تریاک و شیره)، مواد صنعتی (شیشه و کراک)، مواد توهم‌زا، چندمصرفی. همچنین در این متغیر به سن شروع مصرف، دفعات و میزان مصرف، دوره مصرف و سابقه عود به عنوان شاخص پایداری گرایش پرداخته

1 .Unemployment

2 .Relative Deprivation

3 .Tendency to Use Various Drugs

شد.

بررسی متون مربوطه گویای این واقعیت است که نظریه‌های چندمکانیسمی علت قانع کننده‌ای را پیرامون علل گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر پیش روی ما قرار می‌دهد که در برگیرنده نظریه فشار اجتماعی، نظریه آنومی، نظریه ارتباطات افتراقی، نظریه فقر فرهنگی، نظریه انتقال فرهنگی، نظریه ناکامی منزلتی، نظریه کنترل اجتماعی و نظریه پیوند اجتماعی هیرشی می‌باشد. مطابق نظریه فشار اجتماعی افراد، تحت تاثیر فشارهای اجتماعی، گرایش به کجروی پیدا می‌کنند. رابرت مرتون، این فشار را ناتوانی شخص در دستیابی به اهداف مقبول اجتماعی می‌داند (حیدری ساربان، ۱۴۰۰: ۳). اگرچه مسئله اعتیاد را می‌توان هم از زاویه روان‌شناختی و هم جامعه‌شناختی مورد بررسی و مطالعه قرار داد ولی، در این مجال به بررسی جنبه‌های اجتماعی آن توجه می‌شود. از این‌رو ابتدا نظریه‌های جامعه‌شناختی مطرح شده و سپس علل و عوامل اجتماعی بررسی می‌شوند: بر اساس نظریه مرتون، تضاد بین اهداف و وسایل انحراف اجتماعی شکل می‌گیرد (شاه‌آبادی، ۱۴۰۱: ۱۱۵).

نظریه‌های روان‌شناختی: بسیاری از روانشناسان انحراف را بر حسب نقص شخصیت توجیه می‌کنند؛ به این معنا که برخی از گونه‌های شخصیت بیشتر از گونه‌های دیگر به انحراف اجتماعی گرایش دارند (کوئن، ۱۳۸۵: ۱۷۶). روانشناسان برای توضیح انواع کجروی‌ها، اختلالات روانی و شخصیتی را به سه دسته تقسیم می‌کنند. اختلال سوءمصرف مواد مخدر یا داروهای روانگردان یک بیماری کشنده است که افراد را در تمام گروه‌های سنی درگیر می‌کند. با این حال، اختلال سوءمصرف مواد یک بیماری روانی است که باید مانند هر بیماری مزمن دیگر، درمان شود (هالستد^۱، ۲۰۱۸: ۱۰).

روان‌پریشی یا جنون، اختلال از نوع نژندی یا روان‌نژندی است (سخاوت، ۱۳۸۰: ۱۸). زیگموند فروید در تحلیل روانکاوانه خود با به‌کارگیری مفاهیمی چون گرایز سکس و پرخاشگری، عقده ادیپ و همچنین نهاد، خود و فراخود به

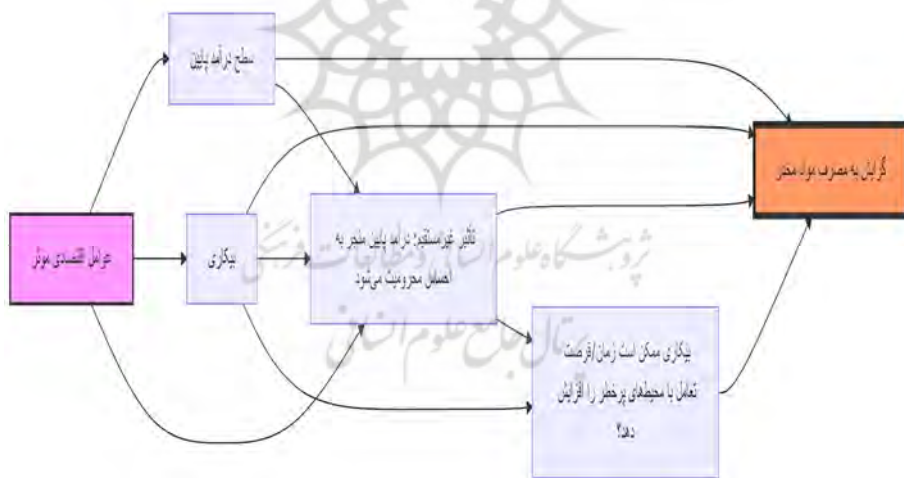
عنوان عناصر اساسی ساختار شخصیت، استدلال کرده است که خلافکاران کسانی هستند که غرایز و تمایلات آنها در دوران کودکی به‌ویژه در سنین ۴ یا ۵ سالگی از سوی قواعد و فرهنگ حاکم بر خانواده و اجتماع سرکوب شده و دچار عقده ادیپ شده‌اند، زیرا تمایلات شخصی افراد در ضمیر ناخودآگاه آنها یعنی نهاد، پیوسته در تلاش است که خود را بروز دهد و فراخود آگاهانه وظیفه دارد تمایلات شخص را جرح و تعدیل کرده و به آنهایی اجازه بروز می‌دهد که در سطح جامعه و فرهنگ مقبولیت داشته باشند و خود نیز جنبه کنترلی دارد. حال کسانی که دارای رفتار ناسازگارانه هستند، به‌دلیل این است که فراخود از وظیفه خود غفلت ورزیده است. بنابراین، فرد به‌راحتی می‌تواند اصول حاکم در جامعه و عزت نفس خود را زیر پا گذاشته و دست به رفتار انحرافی بزند (گیدنز، ۱۳۷۳: ۱۳۸ - ۱۳۷).

مفهوم محرومیت نسبی توسط جامعه‌شناسان جو دیس بلاو و پیتر بلاو (۱۹۸۲) مطرح شده است. آنها مفاهیمی را از تئوری آنومی با مفاهیمی که در مدل‌های بی‌سازمانی اجتماعی یافت شده، ترکیب کرده‌اند. طبق نظر آنها افراد طبقات پایین ممکن است هنگام مقایسه شرایط زندگی خود با افراد ثروتمند، احساس محرومیت کنند. این احساس محرومیت منجر به احساس بی‌عدالتی و نارضایتی شده و عدم اعتماد را در آنها پرورش می‌دهد. در نتیجه شانس پیشرفت آنها از طریق معیارهای مشروع مسدود می‌شود و احساس ناتوانی را به وجود می‌آورد که دشمنی و پرخاشگری و سرانجام خشونت و جرم را به دنبال خواهد داشت (مبارکی، ۱۳۸۳: ۷۴). تئوری محرومیت نسبی از یک نظر، ریشه در فرضیه ناکامی و پرخاشگری دارد و از دیدگاهی دیگر احساس محرومیت، نتیجه فزاینده مقایسه است (دعاگویان و همکاران، ۱۴۰۱: ۷۱).

نظریه خرده‌فرهنگ و ناکامی منزلتی کوهن، بیان می‌دارد که فرد منحرف، اهداف مقبول اجتماعی را پذیرفته ولی، به علت شکست، فرصت مناسب برای دسترسی به اهداف مقبول جامعه را از دست می‌دهد (مومبینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۰۴). نظریه‌های خرده‌فرهنگی به تبیین این‌که چگونه مردم با زندگی

در محلات بی سازمان نسبت به انزوای اجتماعی و محرومیت اقتصادی واکنش نشان می‌دهند، پرداخته است. به‌خاطر تحلیل رفتگی سبک زندگی، ناکامی و افسردگی اعضای طبقات پایین‌تر جامعه یک خرده‌فرهنگ مستقلی را با مجموعه قوانین و ارزشهای خودی ایجاد می‌کنند، در حالی که فرهنگ طبقات متوسط بر تلاش و کوشش زیاد، به تأخیر انداختن ارضای نیازها و آموزش رسمی تأکید دارد؛ خرده فرهنگ طبقات پایین‌تر به هیجانان قلدری، ریسک کردن، شجاعت و ارضای فوری نیازها تأکید می‌نماید. هنجارهای خرده‌فرهنگی اغلب با ارزشهای متداول جامعه تضاد پیدا می‌کند، زیرا افراد فقیر شهری دریافت‌کننده که از عهده تقاضاهای رفتاری طبقه متوسط جامعه برآمدن غیرممکن است. در نتیجه ساکنان محلات فقیرنشین مجبور می‌شوند قانون را زیر پا بگذارند و از قوانین فرهنگ کجرو پیروی نمایند (مبارکی، ۱۳۸۳: ۷۹).

اکنون با توجه به پیشینه و مبانی نظری، مدل مفهومی پژوهش ارائه می‌شود:

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق (منبع: استدلال نویسندگان)

روش

با توجه به اینکه پژوهش حاضر به دنبال بررسی «عوامل اقتصادی بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر در بین جوانان استان خوزستان» است و در آن متغیر مستقل دچار تغییراتی می‌شود، بنابراین می‌توان گفت این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر رویکرد (فلسفه) اجرا جزء تحقیقات کمی است. همچنین جمع‌آوری داده‌های مربوط به متغیرهای پژوهش و اطلاعات زمینه‌ای جامعه آماری، از روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته و ساختارمند به کار گرفته شده است. این پژوهش به صورت تطبیق گویه‌ها با شرایط پاسخگویان بوده و در بین شهروندان ۱۸ تا ۲۵ سال در ۵ شهرستان استان خوزستان با دارا بودن جمعیت بیش از ۱۳۵۰۰۰ نفر در سطح خرد بررسی شده و اطلاعات لازم در سطح فردی از پاسخگویان مراجعه‌کننده به ۱۸ مرکز درمانی و بازتوانی اعتیاد تحت نظارت اداره بهزیستی استان خوزستان به شیوه خوشه‌بندی متناسب با حجم جمع‌آوری می‌شود.

جامعه آماری این پژوهش، تعداد ۵ شهرستان از استان خوزستان با جمعیت بیش از ۱۳۵۰۰۰ هزار نفر در سطح شهرستانهای اهواز، آبادان، دزفول، ماهشهر و اندیمشک با مجموعاً ۱۸ مرکز درمانی و بازتوانی اعتیاد تحت نظارت اداره بهزیستی بود. جامعه آماری شامل جوانان ۱۸-۲۵ ساله‌ای است که به مراکز درمانی و بازتوانی اعتیاد تحت نظارت بهزیستی مراجعه کرده‌اند. برای انتخاب مراکز درمانی، ابتدا شهرهای پرجمعیت استان خوزستان (اهواز، دزفول، آبادان، ماهشهر و اندیمشک) مطابق با توضیحات مذکور شناسایی و سپس از هر شهر، مراکز درمانی به دو دسته «بالاشهر» و «پایین‌شهر» تقسیم شدند.

الف) انتخاب مراکز درمانی و بازتوانی اعتیاد در هر شهر:

- اهواز: از مجموع ۴۵ مرکز درمانی، ۸ مرکز انتخاب شد (مراکز درمانی: برنا، بردیا، بهراد، اهورا، امین، آرامش، آینده و پارسه).
- دزفول: از مجموع ۱۱ مرکز درمانی، ۴ مرکز انتخاب شد (مراکز درمانی: آزادی، رها، عماد و ندای آرامش).

- آبادان: از مجموع ۶ مرکز درمانی، ۲ مرکز انتخاب شد (مراکز درمانی: کلبه امید و یاران).

- اندیمشک: از مجموع ۷ مرکز درمانی، ۲ مرکز انتخاب شد (مراکز درمانی: افق سبز و بهار).

- ماهشهر: از مجموع ۵ مرکز درمانی، ۲ مرکز انتخاب شد (مراکز درمانی: امید و پاکان).

روش نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌بندی متناسب با حجم به شرح ذیل بوده است:

در ابتدا با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای متناسب با حجم، مراکز درمانی بر اساس موقعیت جغرافیایی (بالاشهر و پایین‌شهر) طبقه‌بندی می‌شوند. سپس از هر طبقه، مراکز درمانی و بازتوانی اعتیاد به صورت تصادفی انتخاب شدند. با توجه به تعداد مراکز انتخاب شده در هر شهر، حجم نمونه نهایی برای هر مرکز با تعداد ذیل مشخص شد. با توجه به اینکه برای حجم نمونه از هر مرکز درمانی به روش تصادفی ساده ۲۵ نفر از هر مرکز درمانی اعتیاد انتخاب شده بنابراین، حجم نمونه نهایی به تعداد ۳۸۴ نفر برای هر مرکز به صورت زیر محاسبه گردید:

- شهرستان اهواز: ۸ مرکز درمانی و بازتوانی اعتیاد؛

- شهرستان دزفول: ۴ مرکز درمانی و بازتوانی اعتیاد؛

- شهرستان آبادان: ۲ مرکز درمانی و بازتوانی اعتیاد؛

- شهرستان اندیمشک: ۲ مرکز درمانی و بازتوانی اعتیاد؛

- شهرستان ماهشهر: ۲ مرکز درمانی و بازتوانی اعتیاد.

در مرحله آخر با توجه به این‌که بررسی حاضر، بررسی تطبیقی بوده است، تعداد افراد انتخاب شده از مناطق بالا و پایین به صورت مساوی شدند تا شرایط مقایسه فراهم شود. بنابراین، در هر شهرستان نیز تعداد پرسشنامه برحسب میزان مراجعه افراد مراجعه‌کننده به مراکز درمانی بهزیستی در مناطق یاد

شده، توزیع شد. سنجش پایایی ابعاد جزئی پرسشنامه برای اندازه‌گیری مولفه‌های اجتماعی و اقتصادی بر اساس دو تکنیک هماهنگی درونی گویه‌ها، تکنیک شاخص گاتمن و شش آماره لانداندا به انجام رسیده که براساس آنها ضرایب آلفای کرونباخ و گاتمن محاسبه شده‌اند. ضرایب محاسبه شده برای هر یک از ابعاد جزئی که در جدول شماره (۱) گزارش شده است در مجموع حاکی از قابل قبول بودن دقت سنجش و در نتیجه قابلیت اعتماد آن است. حداقل آماره لانداندا در شاخص گاتمن برای سنجش متغیرهای اقتصادی، برابر با ۷۹/۵ بود که حاکی از قابل قبول بودن پایایی بر اساس دقت سنجش متغیر اقتصادی می‌باشد.

جدول ۱: ضرایب به‌دست آمده ابعاد اقتصادی

ضریب آلفای کرونباخ		ابعاد جزئی	ابعاد اصلی	متغیر مستقل
۷۹/۵	۰/۷۸	سطح درآمد خانواده	عوامل اقتصادی	عوامل اقتصادی
	۰/۶۹	هزینه دسترسی به مواد مخدر		
	۰/۸۲	بیکاری		
	۰/۷۱	محرومیت نسبی		

در این راستا، قبل از انجام تحلیل عاملی و برای مطمئن شدن از تناسب داده‌ها جهت استفاده از این روش عاملی، آزمون کفایت کیسر، مایر و اوکلین^۱ و آزمون بارتلت انجام گرفت. مقدار آزمون KMO برابر با ۰,۸۵ نشان می‌دهد که داده‌های پژوهش قابلیت کاهش به تعدادی عامل‌های اصلی را خواهد داشت. در انجام تحلیل عاملی اکتشافی، نخست در تحلیل عوامل اصلی از روش واریمکس استفاده شد. در بررسی نتایج بر اساس معیار کیسر (مقادیر ویژه بیشتر از ۱) و حداکثر عامل ۲ عامل را که ۴۱/۱۲۶ از واریانس گویه‌ها را توضیح می‌دهند، مشخص گردید.

جدول ۲: ارزش ویژه و درصد واریانس تبیین شده در پرسشنامه نوع و میزان مصرف مواد مخدر

عامل		مقدار
۲	۱	
۲/۱۴۹	۳/۱۲۸	ارزش ویژه
۲۳/۱۲۹	۲۳/۱۵۸	درصد واریانس تبیین شده
۴۱/۱۲۶	۳۱/۷۳	درصد تراکمی واریانس

1. Kaiser-Meyer-Olkin(KMO)

برای آزمون فرضیه‌ها، روش‌های تجزیه و تحلیل پژوهش حاضر شامل: آزمون رگرسیون ساده، تحلیل رگرسیون چندگانه برای بررسی رابطه‌های چندگانه و ارائه معادله ساختاری OLS و PLS بوده است. برای انجام عملیات آماری آزمون‌های مذکور، از نرم‌افزار SPSS24 و برای ترسیم هیستوگرام‌ها و نمودارها و همچنین برای مدل‌سازی و تبیین روابط علی، از نرم‌افزار smartPLS3 استفاده شده است.

یافته‌های توصیفی: نتایج داده‌ها در بخش توصیفی نشان داد که، کمترین بازه سنی مربوط به گروه سنی ۱۸-۱۹ سال و بیشترین مربوط به گروه سنی ۲۴-۲۵ به مقدار ۴۰/۴ درصد بوده است. ۸۲/۴ درصد از افراد مورد مطالعه در استان خوزستان مرد و ۱۷/۶ درصد از این شهروندان زن هستند. همچنین ۱۳/۸ درصد از این پاسخگویان دارای مسکن شخصی (کمترین) و ۴۷/۱ درصد از این شهروندان (بیشترین)، دارای مسکن رهن و اجاره‌ای هستند.

درخصوص وضعیت تحصیلات نیز، ۲۵/۱ درصد از این پاسخگویان (بیشترین) دارای تحصیلات دیپلم و ۰/۹ درصد از شهروندان (کمترین)، دارای مدرک تحصیلی دکتری می‌باشند. ۶۳/۸ درصد از پاسخگویان مورد مطالعه در استان خوزستان (بیشترین) غیرشاغل و ۳/۳ درصد (کمترین) گزینه سایر را انتخاب نمودند. ۰/۴۸ درصد پاسخگویان مورد مطالعه بیان داشتند که سابقه مصرف مواد مخدر سنتی داشته‌اند. همچنین ۳۲/۴ درصد پاسخگویان مورد مطالعه بیان کردند که سابقه مصرف مواد مخدر از نوع صنعتی داشته و ۱۹/۶ درصد نیز سابقه مصرف هر دو نوع را داشته و تجربه کرده‌اند. ۳۸/۴ درصد پاسخگویان مورد مطالعه بیان کردند که سابقه مصرف مواد مخدر سنتی از نوع تریاک (بیشترین) را داشته‌اند.

همچنین ۱/۱ درصد پاسخگویان مورد مطالعه اذعان داشتند که سابقه مصرف مواد مخدر سنتی از نوع ماشروم و قارچ را داشته‌اند (کمترین). ۲۰/۷ درصد پاسخگویان مورد مطالعه سابقه مصرف مواد مخدر صنعتی از نوع

ترامادول (بیشترین) داشته و همچنین ۰/۴ درصد پاسخگویان مورد مطالعه سابقه مصرف مواد مخدر صنعتی از نوع کراک را داشته‌اند (کمترین).

۵۳/۶ درصد پاسخگویان سابقه مصرف مواد مخدر سنتی به تعداد سه مرتبه و بالاتر را داشتند (بیشترین). همچنین ۷/۳ درصد پاسخگویان مورد مطالعه بیان کردند که سابقه مصرف مواد مخدر سنتی به تعداد یک مرتبه را داشتند (کمترین). ۳۸/۷ درصد پاسخگویان سابقه مصرف مواد مخدر صنعتی به تعداد سه مرتبه و بالاتر را داشته (بیشترین) و ۹/۸ درصد پاسخگویان مورد مطالعه اعلام کردند که سابقه مصرف مواد مخدر صنعتی به تعداد یک مرتبه را داشته‌اند (کمترین).

یافته‌های استنباطی: عوامل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر (سنتی و صنعتی) در بین جوانان ۱۸-۲۵ ساله تاثیر گذار است.

جدول ۳: همبستگی ابعاد اقتصادی و گرایش به نوع و میزان مصرف مواد مخدر

میزان مصرف مواد مخدر	گرایش به نوع مواد مخدر		
۰/۹۶۷	۰/۹۷۴	همبستگی	سطح درآمد
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	معناداری	
۰/۸۹۶	۰/۹۴۸	همبستگی	سطح دسترسی به مواد مخدر
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	معناداری	
۰/۹۸۱	۰/۹۴۹	همبستگی	بیکاری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	معناداری	
۰/۹۸۴	۰/۹۷۷	همبستگی	محرومیت نسبی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	معناداری	

جدول شماره (۳) رابطه بین ابعاد عوامل اقتصادی شامل: سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری، محرومیت نسبی، میزان گرایش به نوع (سنتی - صنعتی) و همچنین میزان مصرف مواد مخدر (فراوانی و مقدار مصرف) را نشان می‌دهد.

همانگونه که نتایج پژوهش نشان می‌دهد، بین تمام ابعاد اقتصادی ذکر شده و گرایش به نوع و میزان مصرف مواد مخدر در بین جوانان استان خوزستان با همبستگی

بالای (۰/۹۴۹) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

بنابراین عوامل اقتصادی نظیر: سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی باعث ایجاد گرایش به نوع (سنتی - صنعتی) و میزان مصرف مواد مخدر (تعدد و فراوانی مصرف) در بین جوانان ۱۸-۲۵ ساله در استان خوزستان می‌شود.

جدول ۴: ضرایب رگرسیون به ازای رگرسیون هر بعد از عوامل اقتصادی بر میزان گرایش به نوع مصرف

مواد مخدر

متغیر ملاک	متغیر پیش بین	ضرایب استاندارد Beta	ضرایب غیر استاندارد B	T	سطح معناداری
گرایش به نوع مصرف مواد مخدر	سطح درآمد	۰/۱۵۳	۰/۲۶۷	۳/۷۵	۰/۰۰۰
	سطح دسترسی به مواد مخدر	۰/۳۵۷	۰/۵۷۵	۱۳/۸۹	۰/۰۰۰
	بیکاری	۰/۲۷۳	۰/۳۸۲	۷/۱۵	۰/۰۰۰
	محرومیت نسبی	۰/۲۳۳	۰/۳۲۳	۴/۳۱	۰/۰۰۰
		R = 0.974	R Square = 987		Sig = 0/000 F = 4210.81

جدول شماره (۴) معادله رگرسیون رابطه میان عوامل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) با گرایش به نوع مصرف مواد مخدر (سنتی - صنعتی) را به تصویر می‌کشد.

مقدار ضریب همبستگی چندگانه میان ابعاد متغیر مستقل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) و گرایش به نوع مصرف مواد مخدر (سنتی - صنعتی) برابر (۰/۹۷۴) است. همچنین، مقدار ضریب تعیین (۰/۹۸۷) بیان‌کننده تبیین ۹۸ درصد از واریانس متغیر وابسته نوع مصرف مواد مخدر (سنتی - صنعتی) با ابعاد عوامل اقتصادی شامل: سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی در جمعیت نمونه مورد مطالعه است.

مقدار (F= ۴۲۱۰/۸۱) و سطح معناداری (۰,۰۰۰) رابطه معنادار آماری میان ابعاد عوامل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و

محرومیت نسبی) با نوع مصرف مواد مخدر (سنتی - صنعتی) را در بین جوانان استان خوزستان به تصویر می‌کشد و بدین ترتیب مدل پژوهش تایید می‌شود.

از سوی دیگر مقدار ضرایب استاندارد بتا نشان می‌دهد که تمام ابعاد عوامل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) روی نوع مصرف مواد مخدر (سنتی - صنعتی) تاثیر دارند. در نتیجه گیری از مدل رگرسیون، مقدار بتا یا همان ضرایب استاندارد بتا مهم است، چراکه وزن‌های بتا مشخص می‌کند که با تغییر یک انحراف معیار در متغیر مستقل عوامل اقتصادی، چند انحراف معیار تغییر در متغیر وابسته نوع مصرف مواد مخدر رخ خواهد داد. در واقع مقدار بتا، مقیاسی برای تعیین میزان ارتباط متغیر مستقل عوامل اقتصادی با متغیر ملاک نوع مصرف مواد مخدر است.

همچنین متغیر با بیشترین وزن بتا، بیشترین همبستگی را نیز با متغیر وابسته دارد که بر این اساس از بین عوامل اقتصادی، در رتبه اول، بعد سطح دسترسی به مواد مخدر با مقدار بتا (۰/۳۵۷)؛ در رتبه دوم بیکاری با مقدار بتا (۰/۲۷۳)؛ در رتبه سوم بعد محرومیت نسبی با مقدار بتا (۰/۲۳۳) و در رتبه چهارم بعد سطح درآمد با مقدار بتا (۰/۱۵۳)، به ترتیب ذکر شده بیشترین تاثیر و رابطه را با نوع مصرف مواد مخدر اعم از سنتی و صنعتی دارند. بنابراین، به هر میزان که مقدار بتا بزرگتر باشد، اثر و به عبارتی رابطه متغیر پیش‌بین با ملاک بیشتر خواهد بود.

جدول ۵: ضرایب رگرسیون به ازای رگرسیون هر بعد از عوامل اقتصادی بر میزان گرایش به فراوانی

مصرف مواد مخدر

متغیر ملاک	متغیر پیش بین	ضرایب استاندارد Beta	ضرایب غیر استاندارد B	T	سطح معناداری
گرایش به میزان مصرف مواد مخدر	سطح درآمد	۰/۰۸۶	۰/۱۵۶	۲/۴۰	۰/۰۰۰
	سطح دسترسی به مواد مخدر	۰/۰۴۲	۰/۰۷۰	۱/۸۴	۰/۰۰۰
	بیکاری	۰/۴۸۳	۰/۷۰۵	۱۴/۴۳	۰/۰۰۰
	محرومیت نسبی	۰/۳۹۳	۰/۵۶۹	۸/۳۱	۰/۰۰۰
R=۰/۹۹۰		R Square=۰/۹۸۰		F=۵۵۱۷/۰۹	SIG=۰/۰۰۰

جدول شماره (۵) معادله رگرسیون رابطه میان عوامل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) با فراوانی مصرف مواد مخدر (تعدد مصرف) را به تصویر می کشد.

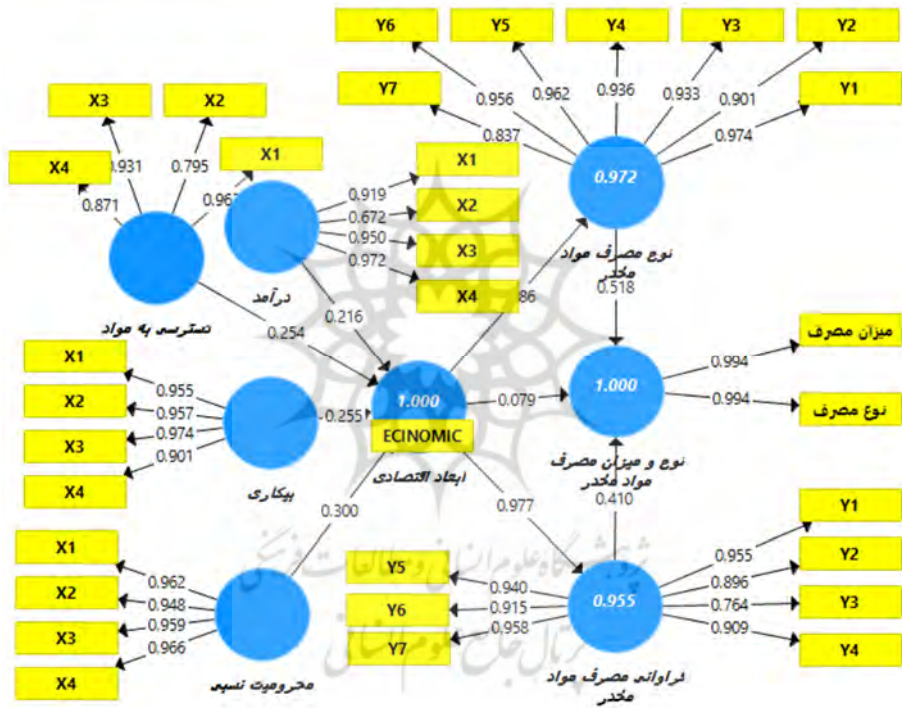
مقدار ضریب همبستگی چندگانه میان ابعاد متغیر مستقل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) و گرایش به مصرف مواد مخدر (تعدد مصرف) برابر (۰/۹۹۰) است. همچنین مقدار ضریب تعیین (۰/۹۸۰) بیان کننده تبیین ۹۸ درصد از واریانس متغیر وابسته فراوانی مصرف مواد مخدر (تعدد مصرف) با ابعاد عوامل اقتصادی شامل: سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی در جمعیت نمونه مورد مطالعه است.

مقدار $(F= 5517/09)$ و سطح معناداری $(0,000)$ رابطه معنادار آماری میان ابعاد عوامل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) با فراوانی مصرف مواد مخدر (تعدد مصرف) را در بین جوانان استان خوزستان به تصویر می کشد و بدین ترتیب مدل پژوهش تایید می شود. از سوی دیگر مقدار ضرایب استاندارد بتا نشان می دهد که تمام ابعاد عوامل اقتصادی (سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) بر روی فراوانی مصرف مواد مخدر (تعدد مصرف) تاثیر دارند. در نتیجه گیری از مدل رگرسیون، مقدار بتا یا همان ضرایب استاندارد بتا مهم است، چرا که وزن های بتا مشخص می کند که با تغییر یک انحراف معیار در متغیر مستقل عوامل اقتصادی، چند انحراف معیار تغییر در متغیر وابسته فراوانی مصرف مواد مخدر رخ خواهد داد.

در واقع مقدار بتا، مقیاسی برای تعیین میزان ارتباط متغیر مستقل عوامل اقتصادی با متغیر ملاک میزان مصرف مواد مخدر است. همچنین، متغیر با بیشترین وزن بتا، بیشترین همبستگی را نیز با متغیر وابسته دارد که بر این اساس از بین عوامل اقتصادی، در رتبه اول، بعد بیکاری با مقدار بتا $(0/483)$ ؛ در رتبه دوم محرومیت نسبی با مقدار بتا $(0/393)$ ؛ در رتبه سوم بعد سطح درآمد با مقدار بتا $(0/086)$ و در رتبه چهارم بعد سطح دسترسی به مواد مخدر با مقدار بتا $(0/042)$ ، به ترتیب ذکر شده بشتترین تاثیر و رابطه را با فراوانی

مصرف مواد مخدر اعم از سنتی و صنعتی دارند.

بنابراین، به هر میزان که مقدار بتا بزرگتر باشد، اثر و به عبارتی رابطه متغیر پیش‌بین با ملاک بیشتر خواهد بود. همچنین، ضریب تعیین، معیاری است که می‌توان با آن رابط دو متغیر را توضیح داد. که در این جدول مقدار ضریب تعیین، نشان داد که (۰/۹۹۰) درصد تغییرات متغیر وابسته میزان مصرف مواد مخدر (تعدد مصرف)، قابل استناد به متغیر مستقل عوامل اقتصادی است و بقیه تغییرات جزئی ناشی از شانس (عوامل غیر متغیر مستقل) است.

نمودار ۱: مدل معادلات ساختاری مربوط به تاثیر عوامل اقتصادی بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر مطابق با نمودار ۴-۱۶ فرضیه‌های عوامل اقتصادی پژوهش شامل: محرومیت نسبی، بیکاری، سهولت دسترسی به مواد مخدر و سطح درآمد در قالب مدل معادلات ساختاری مورد بررسی قرار گرفتند. آزمون هر فرضیه از طریق بررسی علامت، اندازه و معناداری آماری ضریب مسیر (بتا) بین هر متغیر مکنون با متغیر وابسته است. هر اندازه این ضریب مسیر بالاتر باشد تاثیر پیش

بینی‌کننده متغیر مکنون نسبت به متغیر وابسته بیشتر خواهد بود.

یافته‌ها نشان می‌دهد که ابعاد عوامل اقتصادی دارای ضریب تاثیر بالا (۰/۹۷۸) روی نوع مصرف و فراوانی میزان مصرف مواد مخدر است. به عبارت دیگر ضریب مسیر گفته شده بیانگر این است که عوامل اقتصادی توانسته است به‌طور میانگین ۹۷ درصد از تغییرات متغیر نوع مصرف و فراوانی میزان مصرف مواد مخدر را مورد تبیین قرار دهد.

از سوی دیگر خروجی مدل نشان می‌دهد که ضریب معناداری عوامل اقتصادی با نوع مصرف و فراوانی میزان مصرف مواد مخدر نزدیک به ۱/۹۶ است که این مطلب حاکی از معنادار بودن تاثیر عوامل اقتصادی بر نوع مصرف و فراوانی میزان مصرف مواد مخدر است. بار عاملی یا لامبدا در واقع ضریب همبستگی بین متغیرهای مکنون و متغیرهای آشکار است. این ضریب همبستگی باید از نظر آماری معنادار باشد، چون معناداری این بار عاملی با مقادیر P-VALUE و T-VALUE بررسی می‌شود که در قالب جداول مربوط به نمودارها ذکر شد.

اگر این مقادیر برابر و یا بیشتر از مقدار (۰/۰۴) باشد، بیانگر این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر است و پایایی در مورد آن مدل مورد قبول است، که در مدل فوق حداقل مقدار بار عاملی در متغیرها عدد (۰/۷۶۴) است که بخاطر بزرگتر بودن از مقدار (۰/۰۴)، بیانگر پایایی تمام گویه‌ها در ابزار تحقیق است.

جدول ۶: مدل ارتباط عوامل اقتصادی با نوع و میزان مصرف مواد مخدر

میزان مصرف	نوع مصرف	Path coefficients	Latent variable
۰/۹۷۷	۰/۹۸۶	Path coefficients	عوامل اقتصادی
۱۰۵۵/۷۴	۱۰۱۵/۷۲	T Statistics	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	P-value	
۲۱/۱۲	۳۴/۹۹	F	
۰/۹۵۵	۰/۹۷۲	R square	
۰/۹۷۷	۰/۹۸۶	Total Effects	

مطابق با نتایج جدول ۶ تحلیل مسیر روشی آماری مبتنی بر تحلیل رگرسیون چندمتغیری است که برای سنجش روابط متغیرها در یک مدل علی استفاده می‌شود. در روش فوق از ضریب بتای استاندارد رگرسیون جهت تعیین جهت و شدت روابط میان متغیرها استفاده شد.

ضرایب مسیر و تاثیرات کل به‌دست آمده در نوع مصرف (۰/۹۸۶) و میزان مصرف (۰/۹۸۷)، بیانگر اثر مستقیم متغیر مستقل عوامل اقتصادی بر روی متغیر وابسته یا ملاک نوع و میزان مصرف مواد مخدر با مقدار سطح معناداری (۰/۰۰۰) است.

چون با استفاده از محاسبه ضریب بتای رگرسیون جهت و شدت روابط میان متغیرهای مدل (عوامل اقتصادی - بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر) قابل تبیین است. لازم به ذکر است که مقادیر F و T به ترتیب در نوع مصرف (۳۴/۹۹ و ۱۰۱۵/۷۲) و میزان مصرف (۲۱/۱۲ و ۱۰۵۵/۷۴)، موید تاثیر مستقیم و بالای عوامل اقتصادی با نوع و میزان مصرف مواد مخدر در سطح خطای ۰/۰۵ و مقدار p (۰/۰۰۰) است.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر به بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر در بین جوانان خوزستان پرداخته است. بنابراین، مطابق با فرضیه اصلی مبنی بر اینکه عوامل اقتصادی (سطح درآمد خانواده، هزینه دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی) بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر (سنتی و صنعتی) در بین جوانان ۱۵-۲۵ ساله تاثیر گذار است؛ نتایج نشان داد که چهار عامل اصلی شامل سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی به‌طور معناداری بر گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر تأثیر گذارند. تمامی فرضیه‌های تحقیق تایید شدند و این موضوع بیانگر اهمیت ابعاد اقتصادی در بروز پدیده اعتیاد است. نظریه‌های اقتصادی نشان می‌دهند که درآمد پایین می‌تواند به‌عنوان یک عامل محرک برای مصرف مواد مخدر عمل کند. در این تحقیق، یافته‌ها نشان داد که جوانان با درآمد پایین بیشتر در

معرض خطر مصرف مواد مخدر قرار دارند. این یافته مبتنی بر ارتباط بین میزان درآمد با گرایش به مصرف مواد مخدر با مطالعات کان کینن و همکاران (۲۰۲۴) و نیک‌بخش (۱۴۰۲) در خصوص ارتباط مستقیم بین درآمد و رفتارهای جرم‌زا که در بخش پیشینه تحقیق ذکر شد، همسو است. چراکه یافته‌های پژوهشی این نویسندگان با نتایج به دست آمده در خصوص ارتباط میزان درآمد با گرایش به مصرف مواد مخدر ارتباط دارد.

در سطح فرضیه‌های فرعی و اینکه هزینه دسترسی به مواد مخدر بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر در بین جوانان تاثیر گذار است؛ یافته‌های تحقیق نشان داد که دسترسی آسان به مواد مخدر یکی از عوامل کلیدی در افزایش مصرف آن‌ها است. پیشینه تحقیقاتی نشان می‌دهد که مناطق با دسترسی بالا به مواد مخدر، نرخ اعتیاد بیشتری را تجربه می‌کنند. یافته‌های این تحقیق نیز تأییدکننده نظریه فرصت‌های نامشروع افتراقی هستند و نشان می‌دهند که جوانان در خوزستان با دسترسی آسان به مواد مخدر، احتمال بیشتری برای مصرف آن دارند. بیکاری یکی دیگر از عوامل اقتصادی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر است. نتایج تحقیق نشان داد دسترسی بالا به مواد مخدر در بین جوانان بیکار، آنان را بیشتر در معرض خطر اعتیاد قرار می‌دهد. این یافته‌های به دست آمده مبنی بر دسترسی بالا به مواد مخدر در بین جوانان بیکار و افزایش خطر اعتیاد، با تحقیقات هالستد (۲۰۱۸) و فرجاد (۱۳۸۵) در خصوص زمینه‌های اجتماعی گرایش به بزه و انحراف سازگار است. چراکه نتایج تحقیقات این نویسندگان نشان داد که این زمینه و بستر اجتماعی است که شرایط را برای هر نوعی از بزه فراهم می‌کند.

در خصوص فرضیه فرعی مبنی بر اینکه محرومیت نسبی از امکانات و تفریحات سالم شهری بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر تاثیرگذار است؛ بر این اساس نتایج تحقیق نشان داد که محرومیت نسبی به عنوان یک احساس نارزاییتی ناشی از مقایسه خود با دیگران تعریف می‌شود و می‌تواند منجر به رفتارهای انحرافی از جمله مصرف مواد مخدر شود. نتایج این تحقیق نیز نشان داد که جوانانی که احساس محرومیت نسبی دارند، بیشتر به سمت مصرف مواد

مخدر گرایش پیدا می‌کنند. این یافته‌ها با مطالعات پیشین نظیر مطالعات عبدالرحمن (۲۰۲۴) و شاه‌آبادی (۱۴۰۱)، که رابطه بین محرومیت نسبی و رفتارهای پرخطر را بررسی کرده‌اند، تطابق دارد.

عوامل اقتصادی نظیر: سطح درآمد، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری و محرومیت نسبی باعث ایجاد گرایش به نوع (سنتی- صنعتی) و میزان مصرف مواد مخدر (تعدد و فراوانی مصرف) در بین جوانان ۱۸-۲۵ ساله در استان خوزستان شده است. از بین عوامل اقتصادی، در رتبه اول: بعد سطح دسترسی به مواد مخدر با مقدار بتا (۰/۳۵۷)؛ در رتبه دوم: بیکاری با مقدار بتا (۰/۲۷۳)؛ در رتبه سوم: بعد محرومیت نسبی با مقدار بتا (۰/۲۳۳) و در رتبه چهارم بعد سطح درآمد با مقدار بتا (۰/۱۵۳)، به ترتیب ذکر شده بشتین تاثیر و رابطه را با نوع مصرف مواد مخدر اعم از سنتی و صنعتی داشته‌اند. همچنین، از بین عوامل اقتصادی، در رتبه اول: بعد بیکاری با مقدار بتا (۰/۴۸۳)؛ در رتبه دوم: محرومیت نسبی با مقدار بتا (۰/۳۹۳)؛ در رتبه سوم: بعد سطح درآمد با مقدار بتا (۰/۰۸۶) و در رتبه چهارم بعد سطح دسترسی به مواد مخدر با مقدار بتا (۰/۰۴۲)، به ترتیب ذکر شده بشتین تاثیر و رابطه را با فراوانی مصرف مواد مخدر اعم از سنتی و صنعتی داشته‌اند.

به‌طور کلی، مطابق با تحقیقات نیک‌بخش (۱۴۰۲)، این تحقیق نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی نقش مهمی در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر دارند و توجه به این عوامل می‌تواند در طراحی برنامه‌های پیشگیرانه و درمانی مؤثر باشد. پیشنهاد می‌شود که سیاستگذاران با توجه به یافته‌های این تحقیق، بر موارد ارتقای سطح درآمد، کاهش بیکاری و محدود کردن دسترسی به مواد مخدر تمرکز کنند تا بتوانند از شیوع این پدیده جلوگیری کنند.

برای بهبود کارایی و بهره‌وری در محیط‌های کاری، یکی از راهکارهای عملی، ایجاد برنامه زمان‌بندی منظم است. با تعیین اولویت‌ها و زمان‌بندی دقیق برای انجام وظایف، افراد می‌توانند روی مهم‌ترین کارها تمرکز کرده و از اتلاف وقت جلوگیری کنند. استفاده از ابزارهای دیجیتالی مانند تقویم‌های آنلاین و نرم‌افزارهای مدیریت پروژه نیز می‌تواند به سازماندهی بهتر وظایف

کمک کند و ارتباطات تیمی را تسهیل نماید. علاوه بر این، تشویق به یادگیری مداوم و ارتقای مهارت‌ها در میان کارکنان می‌تواند به افزایش انگیزه و کارایی آن‌ها منجر شود. برگزاری دوره‌های آموزشی منظم و فراهم کردن فرصت‌های یادگیری آنلاین، به افراد این امکان را می‌دهد که دانش و مهارت‌های خود را به‌روز کرده و در نتیجه، عملکرد بهتری داشته باشند.

همچنین، ایجاد فضایی برای تبادل نظر و ایده‌ها میان اعضای تیم، می‌تواند خلاقیت را افزایش داده و به حل مسائل پیچیده کمک کند. در نهایت، توجه به سلامت روانی و جسمانی کارکنان نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. فراهم کردن امکاناتی چون فضاهای استراحت، برنامه‌های ورزشی و مشاوره‌های روانشناختی می‌تواند به کاهش استرس و افزایش رضایت شغلی کمک کند. با ایجاد تعادل بین کار و زندگی شخصی، افراد می‌توانند با انرژی بیشتری به انجام وظایف خود بپردازند و در نتیجه، بهره‌وری کلی سازمان افزایش یابد.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که عوامل اقتصادی نقش بسزایی در گرایش جوانان ۱۸-۲۵ ساله در استان خوزستان به مصرف مواد مخدر دارند. بر اساس تحلیل‌ها، سطح دسترسی به مواد مخدر، بیکاری، محرومیت نسبی و سطح درآمد به ترتیب بیشترین تأثیر را بر نوع مصرف مواد مخدر (سنتی و صنعتی) دارند. به‌ویژه، سطح دسترسی به مواد مخدر با مقدار بتا ۰/۳۵۷ در رتبه اول قرار دارد که نشان‌دهنده این است که هرچه دسترسی به مواد مخدر آسان‌تر باشد، احتمال گرایش به مصرف آن بیشتر می‌شود. علاوه بر این، بیکاری با مقدار بتا ۰/۴۸۳ در رتبه اول تأثیرگذاری بر فراوانی مصرف مواد مخدر قرار دارد.

در خصوص فرضیه فرعی مبنی بر بیکاری و نداشتن شغل بر نوع و میزان مصرف مواد مخدر در بین جوانان تأثیرگذار است؛ نتایج نشان‌دهنده این است که جوانان بیکار بیشتر به سمت مصرف مواد مخدر متمایل می‌شوند که می‌تواند به دلیل احساس ناامیدی و نبودن فرصت‌های شغلی باشد. همچنین، محرومیت نسبی نیز با مقدار بتا ۰/۳۹۳ تأثیر قابل‌توجهی بر فراوانی مصرف دارد و این نشان‌دهنده این است که جوانانی که در شرایط اقتصادی ضعیف‌تری

قرار دارند، بیشتر در معرض خطر مصرف مواد مخدر هستند.

به‌طور کلی، نتایج این تحقیق نشان دهنده اهمیت توجه به عوامل اقتصادی در برنامه ریزی‌های اجتماعی و اقتصادی برای کاهش مصرف مواد مخدر در بین جوانان است. اتخاذ سیاست‌های مؤثر در زمینه ایجاد اشتغال، کاهش محرومیت و کنترل دسترسی به مواد مخدر می‌تواند به کاهش گرایش به مصرف مواد مخدر کمک کند. با توجه به یافته‌های تحقیق که نشان‌دهنده تأثیر عوامل اقتصادی بر گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر است، پیشنهادهای کاربردی زیر می‌تواند در سطح جامعه و نهادهای اجتماعی مورد توجه قرار گیرد:

ارتقای سطح درآمد و ایجاد فرصت‌های شغلی و ایجاد شغل‌های پایدار و با درآمد مناسب می‌تواند از طریق کاهش فشارهای اقتصادی، گرایش به مصرف مواد مخدر را کاهش دهد. بنابراین، با استفاده از نتایج این پژوهش نهادهای دولتی و سازمان‌های غیردولتی می‌توانند با ارائه آموزش‌های مهارتی و حمایت از کسب‌وکارهای کوچک، به جوانان کمک کنند تا به درآمد پایدار دست یابند.

کاهش دسترسی به مواد مخدر با تقویت اقدامات نظارتی و امنیتی برای محدود کردن دسترسی به مواد مخدر در مناطق پرخطر ضروری است. چراکه با افزایش حضور نیروهای انتظامی و استفاده از فناوری‌های نوین مانند دوربین‌های مداربسته و سیستم‌های ردیابی می‌تواند دسترسی به مواد مخدر را کاهش دهد. همچنین، آموزش جوامع محلی برای گزارش فعالیت‌های مشکوک می‌تواند مؤثر باشد، چراکه نتایج این پژوهش نشان داد سهولت دسترسی به مواد دلیل عمده گرایش و مصرف مواد مخدر است.

مبارزه با بیکاری و ایجاد برنامه‌های حمایتی از سوی وزارت کشور با توسعه برنامه‌های حمایت اجتماعی و بیمه‌ای برای جوانان بیکار و کم‌درآمد ضروری است. ارائه کمک‌های مالی موقت، بیمه بیکاری و برنامه‌های توانمندسازی می‌تواند از فشارهای اقتصادی بر جوانان بکاهد و انگیزه‌های گرایش به مواد مخدر را کاهش دهد. بنابراین با استفاده از نتایج این پژوهش نهادهای اجتماعی می‌توانند با همکاری دولت، این برنامه‌ها را اجرا کنند.

کاهش محرومیت نسبی و توزیع عادلانه منابع توسط نهادهای حاکمیتی با اجرای سیاست‌های توزیع عادلانه‌تر منابع و امکانات در مناطق محروم خوزستان امری ضروری است، چراکه بهبود زیرساخت‌های آموزشی، بهداشتی و رفاهی در مناطق محروم می‌تواند احساس محرومیت نسبی را کاهش دهد. در این راستا با استفاده از نتایج این پژوهش نهادهای اجتماعی و دولتی می‌توانند با تخصیص بودجه‌های ویژه به این مناطق، به کاهش نابرابری‌ها کمک کنند.

تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از یک پژوهش مستقل در استان خوزستان است که هیچ‌گونه تعارض منافع در آن وجود ندارد. همچنین پژوهشگر بر خود لازم می‌داند از پرسنل محترم کلینیک‌های درمانی ترک اعتیاد استان خوزستان به‌خاطر حمایت معنوی از طرح انجام شده تشکر نماید.

- احدی، رضا؛ محمدی، شهرام؛ طفرانگار، حسن. (۱۴۰۱). عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد به مواد مخدر صنعتی. پژوهش‌های حقوقی، ۲۱(۴۹)، ۳۱۵-۳۱۵
10.48300/JLR.2022.145214343,
- اسدی، سیدمحمد رضا؛ پرزور، پرویز. (۱۳۹۹). بررسی علل گرایش به مصرف مواد مخدر (اعتیاد) در شهر اردبیل. اعتیاد پژوهی، ۱۴(۵۶)، ۱۶۹-۱۹۸.
10.29252/etiadjohi.14.56.169
- باوندپور، علیرضا؛ غلامی، حسین؛ دعاگویان، داود؛ مودن‌زادگان، حسنعلی. (۱۴۰۲). تبیین تاثیر رفاه «ذهنی» در ارتکاب جرایم قاچاق مواد مخدر در بین زندانیان قزلحصار. فصلنامه انتظام اجتماعی، ۱۵(۳)، ۶۳-۹۴. doi: https://doi.org/10.22034/entezam.2023.1273174.2511
- حیدری ساربان، وکیل؛ صائب، شراره. (۱۴۰۰). تحلیل عوامل مؤثر بر کاهش گرایش جوانان روستایی به مصرف مواد مخدر (مطالعه موردی: شهرستان اردبیل). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۶(۱)، (پیاپی ۵۴)، ۱-۱۴.
https://sanad.iau.ir/fa/Journal/jshsp/Article/1031849
- درگاهی، حسن؛ بیرانوند، امین. (۱۳۹۹). عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر اعتیاد در ایـرـان، پژوهش‌های اقتصادی، ۲۰(۷۸)، ۱۰۵-۱۰۵
https://doi.org/10.22054/joer.2020.12362.۱۳۶
- رنجبر، محسن؛ عراقی، فاطمه. (۱۳۹۷). شناخت عوامل اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر اعتیاد جوانان. فصلنامه روان‌شناسی و علوم رفتاری ایران، ۱۶، ۹۵-۱۰۹.
https://psyj.ir/afile/2-12-2019_10-05-48_.pdf
- زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ فیروزی، سیدمحمد. (۱۴۰۱). عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مواد مخدر در بین جوانان شهر کابل. علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۹(۱)، ۱۰۹-۱۳۴.
https://doi.org/10.22067/social.2022.73167.1096.۱۳۴-۱۰۹
- زارع آبندانسری، محمد؛ محرم‌زاده، مهرداد؛ عزیزیان کهن، نسرین. (۱۴۰۲). راهکارهای پیشگیری از جرم مبتنی بر فعالیت دانش‌آموزان مقطع متوسطه در سایت‌های شرط‌بندی. فصلنامه انتظام اجتماعی، ۱۵(۳)، ۹۵-۱۲۰. doi: 10.22034/entezam.2023.1274732.2552

زربخش، محمد؛ حسینی آهنگری، سیدعابدین؛ محمودی، ناهید. (۱۴۰۰). بررسی رابطه بین تعارض والد- فرزند و احساس تنهایی با گرایش به مصرف مواد مخدر در دانشجویان. سبک زندگی/اسلامی با محوریت سلامت. ۵(۳)، ۳۸-۴۵.

https://www.islamiilife.com/article_186544.html

عبدالهی، سامان. (۱۴۰۰). سازوکارهای حمایتی و تعدیل کننده عوامل خطر گرایش اطفال و نوجوانان به مصرف مواد مخدر و داروهای روان گردان. پژوهش‌های جرم شناسی - ناختمی پلیس. ۲(۵)، ۵۵-۸۰.

<http://dx.doi.org/10.61186/etiadjpajohi.18.72.9>

عبدالهی، سامان؛ دارابی، شهرداد. (۱۳۹۹). مدل ساختاری نقش عوامل محیطی و خانوادگی در پیشگیری رشدمدار از گرایش به مصرف مواد مخدر و روانگردان.

اعتیاد پژوهی. ۱۴(۵۶)، ۴۱-۵۸. [10.29252/etiadjpajohi.14.56.41](https://doi.org/10.29252/etiadjpajohi.14.56.41)

قدرتی، علی؛ محمدی‌پور، محمد؛ مفاخری، عبدالله. (۱۴۰۰). رابطه سبک‌های فرزندپروری و گرایش به مصرف مواد مخدر: نقش میانجی تکانشگری. اعتیاد

پژوهی. ۱۵(۶۰)، ۱۱-۳۲. [10.52547/etiadjpajohi.15.60.11](https://doi.org/10.52547/etiadjpajohi.15.60.11)

قدرتی، علی؛ خسروجردی، طاهره؛ قدرتی، اکرم. (۱۴۰۱). تأثیر سبک فرزندپروری و فراساخت بر گرایش دانشجویان به مصرف مواد مخدر با نقش میانجی تکانشگری و خودکارآمدی دانشجویان دانشگاه حکیم سبزواری. فصلنامه انتظام اجتماعی.

<https://doi.org/10.22034/entezam.2023.1272664.2505>. ۱۱۷-۱۴۲، ۱۴(۴)

معصومی‌زاده دزفولی، خدیجه‌سادات. (۱۳۹۵). بررسی ارتباط بین نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و گرایش با اعتیاد در بین جوانان ایرانی. دومین کنفرانس

بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات

اجتماعی ایران. قم. <https://civilica.com/doc/610342/>

مومبینی، محمدعلی. حسین‌زاده، علی‌حسین؛ مومبینی، آریتا. (۱۳۹۸). بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر بر مبنای رویکرد

کج‌رفتاری (مورد مطالعه: جوانان شهر اهواز)، توسعه اجتماعی. ۱۳(۳)، ۱۹۷-

[10.22055/QJSD.2018.14568228](https://doi.org/10.22055/QJSD.2018.14568228),

نعمتی سوگلی تپه، فاطمه؛ خالدیان، محمد. (۱۴۰۱). مطالعه کیفی عوامل موثر بر عود مجدد به سوء مصرف مواد مخدر و اعتیاد با رویکرد گراند تئوری. اعتیاد پژوهی.

۱۶(۶۴)، ۲۷۹-۳۰۷. 10.52547/etiadpajohi.16.64.279

نیکبخش، بهرام. (۱۴۰۲). سنجش مولفه‌های جامعه شناختی مؤثر بر تمایل دانشجویان به مواد مخدر. فصلنامه علمی پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی،

۱۸(۷۰)، ۹۳-۱۱۸. 20.1001.1.17359367.1402.18.70.3.3۱۱۸

نیکبخش، بهرام. (۱۳۹۴). علل فعالیتهای جرم خیز به عنوان یک آسیب اجتماعی، اولین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی. (۱)، ۱-۱۲.

[/https://civilica.com/doc/436462](https://civilica.com/doc/436462)

هاشمیانفر، سیدعلی؛ حیدری اصل، سمیرا. (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی ترس از در حاشیه ماندن و ارتباط آن با گرایش به ارتکاب جرم و قانون‌گریزی در میان

کاربران رسانه‌های اجتماعی (مورد مطالعه نوجوانان شهر اهواز). فصلنامه انتظام

اجتماعی. ۱۶(۲)، ۱۵۹-۱۸۸. doi: 10.22034/entezam.2024.103793

Abdul Rahman, A, Siti Salina Abdullah, Nor Hayati Sa'at, Nurul Nabila Syaqira Hanizam, Khuzaimah Mustapa, Nur Ameera Rushdi, Engku Nurnajihah Che Ku Muda, Suzaily Wahab.(2024), Survey data on socioeconomic demographics of drug-free families living in high-risk drug environments in East Coast States of Peninsular Malaysia, Data in Brief, Volume 54, 2024, 110454, ISSN 2352-3409,

George , D, Rebecca A,(2024), Towards a social harm approach in drug policy, International Journal of Drug Policy, Volume 127, 2024, 104425, ISSN 0955-3959,

Kankainen,v, Anu Katainen, I, Katariina, W,(2024), Representations of alcohol and drug use in the Finnish reform of social and health care service users' rights, International Journal of Drug Policy, Volume 128, 2024, 104430, ISSN 0955-3959,

Sanjana, L, Michelle Cui, Mark Gilbert, Kanna Hayashi, M-J Milloy, Thomas Kerr, (2023),Socioeconomic Marginalization and Overdose Risk: A Gender-Stratified Repeated Measures Latent Class Analysis Among Men and Women who Use Drugs, Drug and Alcohol Dependence, Volume 260, Supplement, 2024, 110236, ISSN 0376-8716,